

Tisztelt Ünnepeltek, tisztelt Elnök úr és bíráló bizottság, kedves barátaim!

A hetvenes évek elején érettségiztem, és mivel nem vettem föl az egyetemre, munkába kellett állnom. Fönn a budai várban, a Magyar Országos Levéltár Bécsikapu téri, hatalmas, neoromán palotájában lettem afféle kezdő mindenés. Elsősorban a kutatásra kikért iratokat tologattam kerekes-polcos kocsikon az ún. Nagykutatóba, minden magyar történeszek Mekkájába, ahol a szakma nagy öregjei értő szorgalommal forgatták a fascikulusokból kibontott iratokat. A terem és a kiszolgálás rendjére a kutatófelügyelők vigyáztak, közöttük egy kedves, hullámos barna hajú, idősebb hölgy, aki gyöngéd határozottsággal irányította a kutatótermi mikrovilág mindennapjait. Mái emlékszem Judák Margitka kolléganőm áhitatosan suttogó szavára: „Ő a Tolcsvai néni! A Tolcsvai testvérek édesanyja...”

Hej, micsoda név volt ez akkor az én nemzedékem fülében! Fölrélelt a Külső Váci úton a hajógyári kultúrház hatalmas terme, ahol az Illés-együttes koncertjére nyomultunk; a hangfalak elé szorulva a gyomrom minden molekulájában ott remegett/dübörgött a basszusgítár húrjának mély rezonanciája, és rajongói lelkesedésben boldog örömmel fogadtam a magában banális tény: a zenei bálványok is barátkoznak! Szörényi és Bródy együtt muzsikál a Tolcsvay-testvérekkel! Ez a barátság azután, mint kiderült, korszakot teremtett a magyar beatzenében, amely akkor még messze többnek látszott – de egy történelmi pillanatig tényleg több is volt –, mint pusztán szórakozás: egy új nemzedék szólalt meg új hangon, még hozzá világszerte a tiltakozás – a „*protest*” – hangján és igazán nem kellett sok hozzá, hogy ez a tiltakozás a vasfüggöny innenső oldalán politikai karaktert kapjon. A pártállami kultúrpolitika három T-jéből – támogatott, túrt, tiltott – a középső T-be (túrt) sorolták be a hosszú hajú, nonkomformista beatzenészeket és mindazt, amit műveltek, de valahol a határon billegett az egész és a pálya erősen lejtett a tiltott zónába való lecsúszás felé.

Ez az a történelmi perc, amikor Tolcsvay Lászlót kivételes zenei tehetsége fölröpíti a hazai beatzene legjobbainak színpadára. Ismerjük a felső tagozatos kiskamasz lelkivilágát: már mindent tud, ismer, ért abból, amit a „nagyok”: a gimnazisták művelnek, de még nem szabad csinálnia semmit sem. Meglepő, de igaz: Tolcsvay László életkora szerint nem a „nagy generáció” tagja: még csak felső tagozatos általános iskolás volt, amikor világhódító útján hozzánk is megérkezik a *She loves you, yeah, yeah, yeah* – és bátyja, Béla, aki természetesen tisztában volt több hangszeren remekül játszó, klasszikus zenei alapokkal rendelkező öccse kivételes képességeivel, beveszi őt egy frissen alakuló, igazi gimnazista zenekarba. Pár évre rá, a Fonográffal az alig huszonhárom éves Tolcsvay László már a csúcson van – és a szépséges dalok és gyönyörű zenés darabok szerzője máig nem is jött le onnan.

De már a csúc felé haladtában elkezdett megfogalmazódni benne egy új – egyszerűségében is zseniális, korszaknyitó jelentőségű – zenei gondolat. Amikor a hazai beatzene kinő a külföldi minták utánzásának gyermekkorából és a maga egyéni hangját keresni kezdi, legjobbjai – talán nem túlzás a kifejezés – egy fajta „bartóki” fordulatot hajtanak végre. Nem folytattam célzott filológiai búvárkodást ezügyben, de aligha kétséges, hogy Tolcsvay a legelső között volt, akik a magyar népzene örökségéhez fordultak és abból merítettek ihletet modern kompozícióik megalkotásához. Klasszikus formaművészeti tudása révén nem csupán a dallamvilág ösztönzéseit tudta alkotó módon hasznosítani, de mélyebben: tkp. a zenei anyanyelv szintjén használta és használja a magyar évszázadok népi muzsikájából mindazt, amellyel kortárs zenéjét írja. Ez a vonulat egész munkásságán végighalad, így joggal jelenthető ki, hogy kompozícióival egy igen jelentős területen a magyar zenei hagyományt újraértelmezte és megújította.

E korszakos folyamat egyik egészen kivételes csúcspontja lett 1973-ben a *Nemzeti dal* újrazenésítése. A dinamikus rock-zenei alapokat egy fajta himnikus emelkedettséggel egyesítő, nemes dallamvilágú kompozíció igazi *főmű* – ami ráadásul történelmi pillanatban született meg. A pártállami diktatúra elleni tiltakozások fölerősödése először a március 15-i alternatív tüntetéseken vált a szélesebb társadalom számára is láthatóvá. 1981-es bemutatója után így a gyönyörű dal hamarosan egyik szimbolikus hordozója lett annak a szabadságváagnak, amely azután a rendszerváltozást kísérő tömegtüntetéseknek is egyik fő táplálója lett.

Nincs itt mód elősorolni az Erkel-díjas Tolcsvay László önfeledten füttyülhető, szépséges slágereit, a Koncz Zsuzsának és Halász Juditnak írt, nagysikerű daloktól kezdve vastapsokat arató színpadi alkotásaiig. De biztos, hogy a *Doktor Herz*, az *Isten Pénze*, a *Mária evangéliuma*, a *Beszterce ostroma*, a *Magyar Mise*, a *Testamentom*, a *Bábel*, az *ÖrökKörök*, a *Rákóczi Fantázia*, az *Ördögölő Józsiás*, vagy épp a legújabb, a *Vörös és Fekete* (most áprilisban mutatja be a kaposvári Csiky Gergely Színház – ez a reklám helye!) alkotója mindezekért újabb Magyar Örökség díjat érdemelne. De maradjunk a mostani méltatásnál, melyet azzal zárok: ha majd az utolsó villamos már elindul felénk, és csilingel, amerre jár, és végül elvisz mindnyájunkat arra a tájra, ahonnan még nem tért meg utazó – nos, biztos vagyok benne, hogy mindaddig, amíg magyarul fognak beszélni és dalolni e történelmi vidéken, ahol manapság élünk, a rabságból föllázadás nemes esküjét mindig Tolcsvay László dallamával fogják elénekelni honfitársaink minket követő, számolatlan nemzedékei.

Kedves László, a Magyar Örökség díjhoz szívből, sok szeretettel gratulálok!